

Raad & inwoners

VOORZET Programma democratische vernieuwing Leeuwarden | versie 22 juli

Ter bespreking met de meedenkers uit de raad 1 september 2022

Eline de Koning, Gabrielle Copini, Janneke de Boer, Roger Dragstra, Marcel Visser

Patrick Rijke, raadsadviseur

“Mensen verwachten een overheid die presteert, bereikbaar is, beloftes nakomt en in verbinding staat met de inwoners. Dit laatste betekent niet alleen adequaat reageren op vragen, klachten en suggesties. Het betekent ook dat de overheid voor iedereen toegankelijk is en dat zij weet wat er leeft onder haar inwoners, ook onder hen die niet participeren of anderszins op de voorgrond treden. Juist het inventariseren van gezichtspunten en de weging van deelbelangen van verschillende (groepen) inwoners is een belangrijk onderdeel van de representatieve democratie. Gekozenen en bestuurders op alle niveaus binnen de overheid moeten zich hiervan bewust zijn en hiernaar handelen.”

Advies Raad van State op wetsvoorstel Versterking participatie op decentraal niveau

<https://www.raadvanstate.nl/adviezen/@121476/w04-20-0175/>

“De inspraak van hoog opgeleide burgers bedreigt de positie van de gemeenteraad. De politieke rol van de raad wordt uitgehold als steeds meer besluiten buiten de raad om plaatsvinden, bijvoorbeeld omdat hoog opgeleide inwoners in Stadsgesprekken afspraken maken met het gemeentebestuur.

“Het debat over waar het in de gemeente heen gaat wordt buiten de raad verplaatst. Voor de raad blijft er alleen maar een rol over als politieagent of om overal ‘ja’ tegen te zeggen, omdat de raad nauwelijks ‘nee’ kan zeggen tegen inwoners.”

De oproep aan de gemeenteraad om het gezag van de raad weer terug te krijgen is daarom volgens Evelien Tonkens dat “de raad juist wel een actieve rol pakt in de participatieve democratie.”

<https://www.raadsleden.nl/actueel/nieuws/raad-ga-in-gesprek-met-inwoners>

Het is van belang dat de overheid oog heeft voor ‘een onrechtvaardige uitkomst van ons handelen’, zei de minister. ‘Alleen zo kunnen we het vertrouwen terugwinnen van al die mensen die twijfelen aan de intenties van de overheid en die soms politici wantrouwen en de stembus mijden.’

We moeten elke dag aan de democratie werken. Het is geen natuurwet dat ze altijd blijft bestaan. Als we haar willen behouden, moeten we haar beschermen, vernieuwen en onderhouden.

Minister van BZK, Hanke Bruins Slot, tijdens VNG congres 29 juni 2022

<https://vng.nl/artikelen/minister-hanke-bruins-slot-we-moeten-de-democratie-beschermen>

Andere Overheid | de vlag en de lading

‘Andere Overheid’ is de term waarmee de (gemeente)raad Leeuwarden al een aantal jaren allerlei activiteiten en ontwikkelingen labelt op het vlak van democratische vernieuwing, herpositionering van de overheid in de netwerksamenleving en het werken aan een beter toegankelijke en dienstverlenende overheid; eerder werd ook wel gesproken van Nieuwe Overheid en Big Society. Deze abstracties verraden hun oorsprong uit de ‘systeemwereld’.

Het college kent sinds 15 juni een portefeuillehouder democratische vernieuwing, Gijs Jacobse, en wil blijkens het coalitieakkoord werk maken van inclusie, met portefeuillehouder Nathalie Kramers.

‘Andere overheid’ vormt een handelingsperspectief voor de gemeente in haar geheel. Dat betekent dat het gezamenlijke opdracht kan zijn voor raad, bestuur, ambtelijke organisatie, en griffie om het thema ‘andere overheid’ in gezamenlijk op te pakken en zich langs die weg te positioneren richting de samenleving, richting de partners binnen de gemeente, en wijdere omgeving.

Rekenkamerbrief De beweging richting Andere Overheid 20 april 2022

Zorg dat je als raad een eigenstandige en gezamenlijke rol verwerft in het heel nieuwe, zich formerende veld van andere overheid. (...) En werk vanuit die thema’s, op basis van de eigen positie en rol, samen met de partners in de stad, de wijken en de dorpen. Neem contact op, ga op de initiatieven af, vraag hoe het gaat, wat nodig is, wat je als raad kunt bijdragen, waar de vragen aan de gemeente liggen. En wat je als raad zelf kunt doen in de stad, de wijken en dorpen.

Rekenkamerrapport Andere Overheid 2019 Aanbeveling 4b

- ➔ Het is goed om in samenspel met college en ambtelijke dienst te werken aan democratische vernieuwing en een meer inclusieve democratie.
- ➔ Het is goed om daarnaast als raad ook na te denken over en activiteiten te ontplooiën op het thema van de eigen rol in een veranderende samenleving. Dit zou kunnen onder de werktitel Raad & inwoners of een andere concrete aanduiding, die voor belangstellenden in een oogopslag duidelijk maakt waar het om gaat.

Meedenken en borgen | de werkgroep

Vijf raadsleden zijn benaderd om mee te denken met de raadsadviseur Andere Overheid over dit eigen programma en het gezamenlijke proces met het college, twee uit coalitiefracties en drie van de kant van de oppositie.

- ➔ De groep meedenkers kan zelf haar samenstelling, taakopvatting en status als (in)formele werkgroep of commissie bepalen.
- ➔ Een vraag waar deze groep zich in elk geval over kan buigen is: hoe borgen we betrokkenheid van de hele raad bij de dubbele aanpak? (Zie ook pag. 11.)

Afbakening | ter inspiratie

In het pamflet *Mee(r) doen met lokale democratie* dat de werkgroep Thorbecke2024¹ rond de gemeenteraadsverkiezingen ter inspiratie heeft gepubliceerd, worden suggesties voor democratische vernieuwing gerubriceerd rond acht thema's:

1. herstel van vertrouwen
2. **inclusieve democratie**
3. **eigenaarschap lokale gemeenschappen**
4. invloed in uitvoering
5. gebiedsgericht werken aan **wijk-/dorpsdemocratie**
6. macht en tegenmacht
7. **digitale democratie**
8. directe invloed.

De thema's die aansluiten aan bij de eerste ideeën van het college en het coalitieakkoord zijn vet gezet: evaluatie en democratisering van het systeem van wijkpanels en dorpsbelangen, de inzet van digitale participatieplatforms en meer inclusieve participatie, waarbij jongeren als aparte doelgroep worden vermeld.

Tijdens de opvoering van *In search of Democracy 3.0* bij de opening van het politieke seizoen 2020-2021 werden ons ideeën aangereikt aan de hand van de volgende indeling:

1. Betere afspiegeling
2. **Tussen de mensen** (o.a. andere gespreksvormen zoals dialoogcirkels)
3. Betrokken kiezen (o.a. themastemmen, *liquid democracy*)
4. Grondbeginselen van nu
5. **Van kinds af aan** (educatie, spelvormen)
6. Meer dan de mens

Enkele van onderstaande ingrediënten voor het programma Raad & inwoners vallen onder de thema's 'tussen de mensen' en 'van kinds af aan'.

'Herstel van vertrouwen', het eerstgenoemde thema, is eigenlijk het fundament voor het hele programma en de samenwerking met dienst en portefeuillehouders democratische vernieuwing en inclusie.

- ➔ Naast bovengenoemde inspiratiebronnen zijn er nog veel meer. Kijk maar eens op <https://lokale-democratie.nl/> of <https://www.lsabewoners.nl/> (o.a. buurt- en burgerrechten).
- ➔ De aanpak van de raad hoeft niet beperkt te blijven tot de selectie in deze notitie.

¹ De raadsadviseur Andere Overheid heeft hier op persoonlijke titel aan bijgedragen.

Ideeën voor het programma Raad & inwoners

Lijn 1 | Verbinding raad met samenleving versterken (inclusieve democratie)

Deze lijn is in zekere zin al ingezet door raad en griffie, onder meer door het vaststellen van het reglement van orde 2022, met het nieuwe instrument burgeragendering, en door de recente combivergadering op locatie in Mantgum. De griffie profileert zich daarbij steeds meer als servicepunt voor de inwoners. De formatieruimte die er nog is, wordt ingezet om deze functie te versterken.

Meer persoonlijke contacten tussen raad als collectief en inwoners dragen hopelijk bij aan een gevoel van verbinding met de volksvertegenwoordiging en herstel van vertrouwen in de politiek. Maar de tegenstellingen in de samenleving zullen heus niet een twee drie worden overbrugd.

1a | Ontwikkelingen die al in gang zijn gezet

- **‘Boodschap voor de Raad’**

Dit is de meer aansprekende titel voor het instrument Burgeragendering. Een communicatie-offensief moet helpen dit nieuwe instrument bekendheid te geven.

Met Tienskip is afgesproken dat kansrijke projecten die tijdens hun projectdagen worden bedacht door jongeren, via burgeragendering een Politiek Podium kunnen krijgen. Hopelijk trekken we daarmee ook een jonger publiek naar raadzaal, tribune en livestream.

- **‘Wat-wil-ik-tabel’ voor inwoners**

Om ook de andere middelen die inwoners hebben om in contact te komen met de raad duidelijker te maken, is een overzicht voor inwoners in de maak naar analogie van de raadsinstrumenten-tabel.

- **Educatief aanbod opschalen met focus op mbo**

We geven Tienskip opdracht om in drie jaar tijd het aantal mbo-studenten dat zij via projectdagen in aanraking brengen met de rol van de lokale politiek, uit te breiden van 600 in 2022 naar 1000 in 2024. Daarbij geldt een inspanningsverplichting om naar evenredigheid studenten van niveau 1 en 2 te bereiken. De middelen die de raad in het verleden besteedde aan het eigen programma PolitX worden voortaan hiervoor ingezet: zo bereiken we met minder griffie-inzet veel meer jongeren.

Dit komt naast de eigen doelstelling van Tienskip om projectdagen voor steeds grotere aantallen scholieren in het voortgezet onderwijs te organiseren.

- **Cursus Politiek Actief**

We blijven jaarlijks deze ‘basiscursus lokale politiek’ van ProDemos inkopen. Daarin leggen we speciale nadruk op het onderdeel ‘invloed op de politiek’. De ervaringen met het aanbieden van een meer ‘toegankelijke’ editie, zowel voor minder validen als voor bijzondere doelgroepen, bieden perspectief hier jaarlijks een nieuwe groep belangstellenden richting de politiek te trekken.

- **Jongeren en toekomstdenken**

De ambtelijke dienst werkt al in opdracht van voormalig wethouder Tjeerdema aan een jongerenpanel.

N.a.v. een initiatief uit de vorige raad valt ook te denken aan (dit panel in relatie tot) een eigen participatie-app zoals Youmee. Zie ook de recente moties jongerenparticipatie en toekomstdenken uit de raadsvergadering van 13 juli.

We kunnen leren van het experiment met 'tijdrebell' van landelijke adviesraden en jongerenorganisaties, zie: Future Design methodiek WRR

Mogelijk biedt het werk- en leertraject jongerenparticipatie van het Nederlands Jeugdinstituut kansen: het traject *Democracy Reloading* biedt 'inzicht in en kennis van verschillende vormen van jongerenparticipatie, en hoe gemeenten die jongerenparticipatie kunnen realiseren.'

De portefeuillehouder democratische vernieuwing ziet mogelijkheden om jongeren te betrekken bij verschillende beleidsthema's die voor hen meer dan gemiddeld relevant zijn zoals sport (accommodatie)beleid, horeca en uitgaan en verkeersveiligheid.

1b | Ideeën ter inspiratie

Om de raad meer zichtbaar te maken en in contact te brengen met inwoners kan bijvoorbeeld ook aan de volgende acties worden gedacht.

- De raad actief in de hele gemeente:
 - o een vierjaarlijkse 'wijken- en dorpentour' (al dan niet in de vorm van een schouw/wandeling met gebieds-/opbouwwerkers)
 - o 'wijk- en dorpsprekuren' van groepjes raadsleden.
- Het werk van de raad zichtbaarder maken:
 - o raadsleden stellen zich om beurten voor op de raadspagina in de huis-aan-huis (of schrijven een stukje over hun raadswerk van de afgelopen week)
 - o foto van de raad, of van alle raadsleden, in stadhuis en gemeentehuis (ook via narrowcasting)
 - o meer onderdelen van de raadsagenda zichtbaar maken in de [openbare agenda](#) (werkbezoeken, technische bijpraatsessies, expertmeetings etc.) (niet altijd openbaar toegankelijk, wel zichtbaar dat de raad meer doet dan vergaderen)
 - o vergaderingen op locatie (daarbij ook kijken naar het tijdstip van vergaderen, overdag bereik je andere mensen dan 's avonds in het stadhuis).
- Inwoners meer 'toegangsmogelijkheden' geven:
 - o Het raadsdeel van het stadhuis profileren als 'huis van de democratie' en als ontmoetingsplaats (een 'fractiehuis' is ook een teken van zelfbewustzijn en de zelfstandige rol van de raad)
 - o digitale inbreng, ook via sociale media, inbedden in de werkwijze van de raad (digitaal inspreken, zienswijzen leveren, vgl. de schriftelijke rondes in Coronatijd).

Inwonersenquête 2022

De kans doet zich voor zo'n 2500 inwoners van het inwonerspanel dit najaar een vraag vanuit de raad voor te leggen. In overleg met Onderzoek en Statistiek wordt gedacht aan het toevoegen van een meerkeuzevraag aan de standaard vragenlijst – ter verdieping van eerder onderzoek van griffiestagiaire Nina Louwsma naar politieke betrokkenheid, en vorige inwonersonderzoeken – om een aantal van deze ideeën te checken:

De gemeenteraad vertegenwoordigt alle inwoners van de gemeente en wil graag precies weten wat er speelt in de wijken en de dorpen. Hoe kan de raad volgens u het beste te weten komen wat de inwoners van Leeuwarden belangrijk vinden? (U kunt verschillende antwoorden aankruisen.)

- ☐ Spreekuren organiseren in de wijken en de dorpen
- ☐ Raadsvergaderingen houden in de wijken en de dorpen
- ☐ Inwoners op het stadhuis uitnodigen hun ideeën aan de raad te presenteren
- ☐ Inwoners het recht geven hun ideeën op de agenda van de raad te zetten
- ☐ Inwoners via een app (op telefoon of tablet) regelmatig om hun mening vragen
- ☐ Geen van bovenstaande middelen
- ☐ Mijn eigen idee: ...

Zie ook de resultaten van het inwonersonderzoek 2021 Overleg met bewoners en betrokkenheid.

Nota Bene

- Participatieverordening
De inspraakverordening moet worden vervangen door een participatieverordening. Dat biedt kansen om er een democratie-verordening van te maken.
- Beeldvorming en de rol van de media
De politiek is een “intern gericht spel, oninteressant voor inwoners” (citaat van een lokale journalist, zie ook ambtelijk informatiepakket p46 ‘Het politieke proces is nogal naar-binnen-gericht’). In de jaren 2007-2008 en 2009-2010 is gewerkt met een zogeheten burgervisitatiecommissie om de politiek ‘door te lichten’ en de raad een spiegel voor te houden (zie <http://heinalbeda.nl/Visitatiedocument0906.pdf>).
- Gesprek namens en met de samenleving (‘Tussen de mensen’)
Een politiek gesprek zoals in Bosk over toekomstdenken is mogelijk voor belangstellenden een aantrekkelijker vorm dan het klassieke debat in de raadzaal.
Wellicht is het inzetten van de 'Brede welvaartsmonitor' van het Fries Sociaal Planbureau daarbij dienstig:

De thema's uit dit model kunnen worden benut om afwegingen te maken (afruil tussen thema's, beperken nadelig gevolgen van keuze in het ene voor een ander thema etc.). Het FSP kan een workshop voor de raad verzorgen om dit model te leren kennen/toepassen.

Lijn 2 | Kansrijke projecten om een andere rol uit te proberen (eigenaarschap lokale gemeenschappen)

Deze lijn sluit aan bij twee recente ontwikkelingen: het programma Leeuwarden Oost, onderdeel van het nationaal programma Leefbaarheid en veiligheid, en de visie voor Grou, waarin het idee voor een dorpscoöperatie staat.

... niet blijven steken bij algemene visie, maar deze ook concreet te vertalen naar experimenten en projecten. Experimenten en **projecten** die de raad als het als ware ook adopteert als zijnde centrale bouwstenen voor de toekomst van de Leeuwarder samenleving.

Rekenkamerrapport [Andere Overheid 2019](#) Aanbeveling 4a

2a | Leeuwarden Oost

Het project Leeuwarden Oost impliceert van zichzelf eigenlijk ‘andere overheid’: door de lange duur van vijf bestuurstermijnen, de tientallen betrokken maatschappelijke partners en de mede-overheden - wat consequenties heeft voor de rol van de raad - en de al ingezette participatieve visievorming. Omdat het project verschillende beleidsdomeinen omvat, zijn er veel woordvoerders bij betrokken. Dat maakt het project bij uitstek geschikt om een nieuwe rol voor de raad te verkennen, zeker in de verhouding tot bewoners en de betrokken maatschappelijke organisaties.

Ideeën ter inspiratie

- *Volksvertegenwoordiging als schakel tussen leefwereld en systeemwereld ('volkspartner' of 'volksverbinder')*

Per wijk zijn er nu sleutelfiguren, bewoners die aanspreekpunt voor de gemeente zijn op wijk- of buurtniveau. In het project is behoefte aan mensen die een brug kunnen slaan tussen de leefwereld van deze inwoners en de systeemwereld van de instellingen en de bestuurders.

- Een groep raadsleden zou als ‘aansprekgroep’ de wijkbewoners kunnen ondersteunen bij het articuleren van hun wensen, de ideeën van de verschillende bewonersgroepen kunnen ‘vertalen’ voor en als gesprekspartner kunnen fungeren in het bestuurlijke overleg. Daarin gaat het namelijk om (integratie van) alle thema’s van het project: leren, werken, wonen en gezondheid, op het niveau van het hele werkgebied Leeuwarden Oost.
- Raadsleden zouden ook de interactief tot stand gekomen conceptvisies voor de verschillende buurten kunnen ‘adopterend’ en samen met bewoners richting realisatie kunnen brengen.

- *Informatie delen en leren*

Bij reguliere majeure projecten krijgt de raad halfjaarlijks rapportages. Het zou voor het lerend vermogen van alle betrokkenen goed zijn dat de voortgang van het project Leeuwarden Oost onderwerp is van regelmatige gesprekken tussen inwoners en betrokkenen uit het project met raadsleden, om zo lerend met elkaar het proces (bij) te sturen.

De raad zou daartoe een groep ‘Raadsambassadeurs’ kunnen aanwijzen die (half)jaarlijks aan de hele raad rapporteert.

- *Wijkdemocratie inrichten*

Er zijn nu wijkpanels en allerlei wijkorganisaties. De raad kan een rol vervullen in het tot stand brengen van overkoepelende wijknetwerken.

- o Dat kan bijvoorbeeld in de vorm van een of meer tijdelijke of permanente wijkberaden.
- o Daarbij kan worden gedacht aan loting als instrument om een diverse groep inwoners erbij te betrekken.
- o En aan een wijk(be)raad met een gemengde samenstelling van gelote inwoners en gekozen raadsleden. Daarbij moet dan goed worden gekeken naar de verhouding tot de eigen verantwoordelijkheid en bevoegdheid van de gemeenteraad.
- o Ook (combinaties met) andere instrumenten zoals een wijk-preferendum (= meerkeuze-referendum) zijn denkbaar.

Nota Bene

➤ Kinderburgemeester

De onlangs afgetreden kinderburgemeester Thirza heeft op scholen in Leeuwarden Oost wensen van kinderen voor de toekomst opgehaald. De nieuwe kinderburgemeester Femke zou naast de betrokken raadsleden ook een rol kunnen spelen in de verbinding tussen leefwereld en politiek systeem.

2b | Dorpscoöperatie Grou

Op 7 juni is aan raadsleden de dorpsvisie Grou gepresenteerd. “De belangrijkste kenmerken uit de dorpsvisie moeten geborgd worden in gemeentelijk beleid en het beschermd dorpsgezicht beter nageleefd. Een professionele dorps coöperatie kan hieraan werken.” Aldus de samenvatting. De dorpscoöperatie wil uitgroeien tot “een professionele partij voor de ontwikkeling van Grou in brede zin.”

De motie Visie Grou, aangenomen in de raadsvergadering 13 juli onder 5.2, ondersteunt dit initiatief. Ook de raad zou in gesprek kunnen gaan met de initiatiefnemers over ‘participatie in en samenwerking met de dorpscoöperatie’.

Nota Bene

➤ Sociaal domein

Bij de beleidsvoorbereiding is burgerparticipatie geregeld via een adviesorgaan voor het college, de Adviesraad sociaal domein. Mensen voelen zich immers geen ‘cliënt’ totdat ze het zijn geworden en als ze cliënt zijn hebben ze meestal andere zorgen dan reflectie op beleid(svoornemens).

De voorzitter van de ASD heeft laten weten positief gestemd te zijn over de participatiedoelstellingen uit het coalitieakkoord en heeft belangstelling voor het thema democratische vernieuwing. Zo is het denkbaar dat de ASD, die de afgelopen jaren ook regelmatig contact heeft gezocht met en invloed heeft uitgeoefend op de raad, zich ontwikkelt tot een breder adviesorgaan, ook voor de raad. Breder ook inhoudelijk, omdat zich een toenemende vervlechting voordoet tussen het sociale en het fysieke domein; denk aan preventie en het gezondheidsbeleid dat uitgaat van het brede begrip positieve gezondheid.

Het kan interessant zijn te verkennen welke alternatieven er zijn voor het indirecte en ‘verkokerde’ model van vertegenwoordiging. De ASD organiseert 14 september een conferentie met politici en ambtenaren, waarbij ook cliënten worden uitgenodigd. Die levert mogelijk aanknopingspunten op voor een vervolg.

Lijn 3 | Experimenteren met nieuwe vormen

Op veel plaatsen in het land, en niet alleen in Nederland trouwens, wordt geëxperimenteerd met democratische vernieuwing. Dertig kilometer verderop, in Heerenveen bijvoorbeeld (burger-besluiten, zie <https://democratie0513.nl/>). En in Groningen, waar is geëxperimenteerd met een coöperatieve wijkraad, mogelijk een bruikbaar model voor Leeuwarden Oost (zie lijn 2a). We kunnen ons laten inspireren door de ontwikkelingen daar. Door sprekers uit te nodigen of op werkbezoek te gaan en raadsleden te spreken over hun ervaringen.

En we kunnen zelf experimenteren, met vormen die ons aanspreken.

... niet blijven steken bij algemene visie, maar deze ook concreet te vertalen naar **experimenten** en projecten. Experimenten en projecten die de raad als het ware ook adopteert als zijnde centrale bouwstenen voor de toekomst van de Leeuwarder samenleving.

Rekenkamerrapport Andere Overheid 2019 Aanbeveling 4a

Ideeën ter inspiratie

Een aantal partijen heeft suggesties opgenomen in het verkiezingsprogramma voor de afgelopen gemeenteraadsverkiezingen. In het voorjaar hebben Young Innovators van Berenschot op bezoek in Leeuwarden enkele ideeën geopperd. En we kunnen via de in de inleiding genoemde vindplaatsen putten uit de voorbeelden van elders. Bovendien kan het Redress project (zie verderop)

“inspirerende voorbeelden uit het buitenland delen en ingaan op de mogelijke combinaties van deliberatie en stemming die zouden kunnen worden toegepast.”

Een paar kansrijke vormen staan hieronder op een rijtje.

- *Deliberatieve democratie*
 - o ‘Burgerberaad’, incidenteel of meermaals, met een vaste of juist wisselende groep inwoners per thema.
Door informatie te verzamelen, te overleggen met elkaar en compromissen te sluiten doen inwoners ‘democratische ervaringen’ op (raadsleden hebben immers ervaring met afwegen en keuzes maken, d.w.z. ook afwijzen van belangen; inwoners kunnen dat door ervaring leren en zo begrip krijgen van en voor het democratisch handelen/de politiek). Doel van het beraad is gezamenlijk tot een of meer aanbevelingen voor het beleid te komen.
 - o Loting van de deelnemers kan voorkomen dat alleen de ‘participatie-elite’ meedoet; want deliberatie is een relatief veeleisende vorm van participatie.
 - o Het is zaak tevoren de relatie tot de gekozen volksvertegenwoordiging te bepalen en af te spreken wat de gemeenteraad doet met de uitkomsten van een burgerberaad; anders is het risico groot dat bijvoorbeeld de verwachtingen van de deelnemers niet uitkomen of dat het beraad conflicteert met de bevoegdheden van de raad.
Een relatief ‘veilig’ onderwerp is in dit verband wellicht de nieuwe ‘visie op gezondheid’ die is aangekondigd in het coalitieakkoord.
Aspecten van deze methode kunnen ook in Leeuwarden Oost worden benut (lijn 2a).

- *Directe democratie*

Vormen van (partieel) zelfbestuur die goed aansluiten bij de beweging naar meer eigenaarschap voor wijken en dorpen, die de portefeuillehouder democratische vernieuwing in gang wil zetten:

- o Eigen budget voor wijk en dorp (zie bijv. <https://burgerbegrotingen.eu/>)
- o Buurtrechten, zoals bijvoorbeeld het *right to challenge*: (georganiseerde) bewoners krijgen het recht om lokale dienstverlening vorm te geven en uit te voeren (zie onder meer <https://www.lsabewoners.nl/buurtrechten/>)
- o Digitaal participatieplatform per wijk (zie ook <https://www.destemvanleeuwarden.nl/>)
- o Wijk-/dorps(p)referendum.

- *Vertegenwoordigende democratie*

De raad kan de komende periode ook ervaring opdoen met nieuwe werkwijzen die het werk van de volksvertegenwoordiging als collectief omvatten. Te denken valt aan het opstellen van een raadswerkprogramma, waarin de onderwerpen worden benoemd die de raad gezamenlijk verder wil helpen. Zo'n programma wordt bij voorkeur gekoppeld aan een termijn-agenda, zodat ook de 'buitenwereld' weet wanneer onderwerpen aan de orde komen en daarop kan anticiperen. Door te werken met procesnotities kan ieders rol in het besluitvormingsproces duidelijk worden gemaakt.

Nota bene:

➤ Regionale samenwerkingsverbanden

Ook op dit niveau kan worden gewerkt aan het democratiseren van het bestuur. Voorbeelden uit het rapport naar het Friese bestuurlijke ecosysteem dat de VFG onlangs verspreidde: een regionale 'agendacommissie' met vertegenwoordigers van de Friese gemeenteraden of een regioraad waarin afgevaardigde raadsleden regionaal besluiten nemen.

De Friese griffierskring bereidt in overleg met onze Raadsacademie een programma voor n.a.v. de recente wijzigingen in de Wet gemeenschappelijke regelingen (medio november 2022 – januari 2023).

➔ Welke lijnen cq projecten pakt de raad van Leeuwarden - bij voorrang - op in het kader van democratische vernieuwing? NB Nogmaals: de aanpak van de raad hoeft niet beperkt te blijven tot de selectie in deze notitie.

Kennis delen en borgen

In 2021 was al gepland om kennis te nemen van de ruime **ervaringen** van Liesbeth van de Wetering in de gemeente (en provincie) Groningen, onder meer met de coöperatieve wijkraad Oosterparkwijk. Ook de ervaringen uit Heerenveen zijn de moeite waard; Marc Jense, van huis uit antropoloog, die als wijkmanager en raadsadviseur werkt, is bijvoorbeeld een goede bron van informatie. Deze voorbeelden werden hierboven al aangestipt. Interessant is daarnaast misschien ook (het proces tot) het kader Verbindend besturen dat het Drents Parlement (PS Drenthe) onlangs heeft vastgesteld.

- ➔ Te denken valt aan een of meer **inspiratielezingen en/of werkbezoeken** om kennis op te halen, bij voorbeeld met de nadruk op Noord Nederland. De keuze hangt vanzelfsprekend af van de lijnen die we inzetten.
Behalve informatie en inspiratie vergaren zouden wij ook onze ervaringen – bijvoorbeeld met de ‘broodjes casus’ voor een toegankelijke overheid – kunnen delen met anderen.

In het Redress project richten onderzoekers van vier verschillende universiteiten (Tilburg University, Universiteit Utrecht, Radboud Universiteit, Universiteit Twente) en het Sociaal en Cultureel Planbureau zich op hybride democratische innovaties. Daarmee worden combinaties bedoeld van deliberatieve participatievormen (zoals burgerfora met een betrekkelijk gering aantal deelnemers) met stemming (bijv. wijkreferenda, meestal relatief grotere deelname).

Dr. Charlotte Wagenaar heeft in het kader van dit **wetenschappelijk onderzoek** aangeboden om dit najaar met collega-onderzoekers een presentatie aan de hele raad te verzorgen over democratische innovaties. Voor het onderzoek is de opzet om vervolgens in groepen van 6 tot 8 raadsleden in gesprek gaan over de kansen en mogelijkheden, maar ook de beperkingen en uitdagingen die onze raad ziet voor (hybride) democratische innovatie. In die gesprekken wordt specifiek aandacht besteed aan de rolopvatting van gemeenteraadsleden in en rondom participatieprocessen. Men is in het onderzoek benieuwd naar de verschillende zienswijzen en ook of deze bijvoorbeeld verband houden met ideologie of ervaring met burgerparticipatie. Tegelijkertijd wordt heel praktisch gekeken waar de kansen liggen voor het benutten van (hybride) democratische innovatie en wat het meest kansrijke en gesteunde ontwerp daarvoor is.

- ➔ Ingaan op dit aanbod biedt voor ons zeker de volgende voordelen: de hele raad wordt betrokken bij het thema democratische innovatie, we doen informatie op over verschillende vormen van democratische vernieuwing, ook uit het buitenland; en de verschillende rolopvattingen die binnen de raad leven worden duidelijk. Mogelijk levert het ook een duidelijke richting op voor het programma Raad en inwoners.

Avelien Haan van NHL Stenden/Thorbecke Academie, die in ons startprogramma het college over democratisch samenspel gaf en als zelfstandig onderzoeker vaker werkzaamheden voor onze raad en griffie verricht, heeft voor de wetenschappelijke monitoring van Democratie0513 gezorgd.

- ➔ Is het wetenschappelijk volgen van de gekozen lijnen en/of projecten in het programma zinvol en zo ja, waar beleggen we die rol? Of **borgen** we op een andere manier de kennis en ervaring die we opdoen?

Tot besluit

Het is raadzaam om de gemeenteraad het primaat te geven dat haar toekomt in de lokale democratie. Vernieuwing van die democratie zou dus altijd door die gemeenteraad (mede) moeten worden geïnitieerd, of op zijn minst door de raad worden geaccordeerd en gecontroleerd. Elke schijn van *bypass* of buitenspelpositie van de gemeenteraad moet worden vermeden. Legitimiteit draait voor een niet onbelangrijk deel om beeldvorming, zoals we eerder in dit rapport zagen bij de democratische crisis die niet statistisch aantoonbaar is maar wel wordt ervaren. Zoals de gemeenteraad sterk aan legitimiteit kan verliezen door in de beeldvorming buiten of zelfs lijnrecht tegenover projecten van democratische vernieuwing te worden geplaatst, zo kan zij aan legitimiteit winnen door zich sterk te maken voor vernieuwing en zich op te werpen als probleemoplosser voor eventuele onvrede met, of onherkenbaarheid van, het gemeentebestuur onder burgers. Als de gemeenteraad op deze manier sterk en zelfbewust opereert, en daarvoor ook de erkenning krijgt van burgers, lokale bestuurders en andere overheden, dan ligt voor de meervoudige democratie een interessante toekomst tegemoet. En wellicht bieden de lokale voorbeelden dan zelfs een inspiratiebron voor vernieuwingen in de nationale democratie...

Bron: Wim Voermans en Geerten Waling, Lusten en lasten van de meervoudige (lokale) democratie

<https://www.universiteitleiden.nl/nieuws/2017/11/rapport-lusten-en-lasten-van-de-meervoudige-democratie>